

## KAI KURIE PRAMONĖS ĮMONIŲ APYVARTINIŲ LĖŠŲ APIBRĖŽIMO BEI JŲ APYTAKOS KLAUSIMAI

A. MIKULIS

Ryšium su ekonominės reformos įgyvendinimu būtina giliau teoriškai išnagrinėti ekonominių kategorijų, tame tarpe ir apyvartinių lėšų, esmę. Be to, pastaraisiais metais ekonomistų nuomonės svarbiausiais apyvartinių lėšų teorijos klausimais — jų esmės bei apytakos klausimais — žymiai skiriasi. Kai kurie ekonomistai, neatsižvelgdami į socialistinio ūkininkavimo patyrimą, netgi neigia apyvartines lėšas kaip ekonominę kategoriją (29, p. 120; 37, p. 103—104; 39, p. 8). Dėl to šiame straipsnyje ir nagrinėjami minėti klausimai.

Ekonomistai, neigiantys apyvartines lėšas kaip ekonominę kategoriją, remiasi K. Marksu, kuris griežtai kritikavo buržuazinius ekonomistus, nagrinėjusius apyvartinį ir cirkuliacijos kapitalą kaip vieningą ekonominę kategoriją. Marksas rašė, kad „tik gamybinis kapitalas tegali sudalyti į pagrindinį ir apyvartinį. Tačiau šis priešingumas neegzistuoja dviem kitiems pramoninio kapitalo egzistavimo būdams, vadinasi, nei prekiniam kapitalui, nei piniginiam kapitalui. . . Tarkime, kad piniginis kapitalas ir prekinis kapitalas funkcionuoja kaip kapitalas, — kad ir kaip greitai jie cirkuliuotų, bet apyvartiniu kapitalu, priešingai pagrindiniam, jie tegali pasidaryti tik tuomet, jeigu jie pavirs apyvartinėmis gamybinio kapitalo sudėtinėmis dalimis. Bet kadangi šios dvi kapitalo formos egzistuoja cirkuliacijos sferoje, tai, kaip mes pamatysime, ekonomija nuo A. Smito laikų nesusilaikė nuo pagundos suplakti jas su apyvartine gamybinio kapitalo dalimi, priskirdama „apyvartinio kapitalo“ kategorijai. Iš tikrųjų piniginis kapitalas ir prekinis kapitalas yra cirkuliacijos kapitalas priešingai pagrindiniam“ (2, p. 143—144). Būtina pažymėti, kad dauguma ekonomistų apyvartinių lėšų ekonominę kategoriją laiko teisėta, tik skirtingai aiškina gamybinių apyvartinių ir cirkuliacijos fondų sujungimo galimybę socializmo sąlygomis.

Pirmiausia ir teisingai šį klausimą pagrindė A. Birmanas, kuris šios ekonominės kategorijos būtinumą iš esmės siejo su ūkiskaitos reikalavimais (8, p. 21). Kiti ekonomistai teigia, kad ir apyvartiniai, ir cirkuliacijos fondai apyvartos procese nuosekliai pereina vieni į kitus, kad jie pastoviai pereina iš gamybos į cirkuliacijos sferą, kad jų apytakos persipina ir sudaro bendrą apyvartą (10, p. 20; 61, p. 23; 62, p. 44). Vis dėlto šie argumentai neįtikinantys, nes tai būdinga ir pagrindiniams fondams. S. Barngolc galvoja, kad šiuos fondus galima sujungti, nes tiek apyvartinių fondų, tiek ir cirkuliacijos fondų natūrinį-daiktinį turinį sudaro tik sudaiktintas darbas, įsikūnijęs prekinėse-materialinėse vertybėse su įvairia

vartojamąją vertę, pinigines lėšose bei neužbaigtuose atsiskaitymuose (6, p. 26). Tačiau su tuo sutikti negalima, nes ir pagrindinių fondų natūrinį-daiktinį turinį sudaro taip pat tik sudaiktintas darbas. Be to, kai kurie ekonomistai, aiškindami šių fondų sujungimą, remiasi K. Markso duota vertės apytakos teorija (11, p. 76; 14, p. 5). Pavyzdžiui, K. Valtuchas nurodo, kad Marksas niekur ir niekada neprieštaravo prieš gamybinio kapitalo ir cirkuliacijos kapitalo sujungimą į vieningą visos avansuotos kapitalinės vertės sąvoką. Dėl to, jo nuomone, cirkuliacijos ir gamybinius fondus visumoje galima sujungti tik į vieningą reprodukcijos fondų sąvoką. Su apyvartine gamybinių fondų dalimi objektyviai susijusi ir gali būti sujungta tik ta cirkuliacijos fondų dalis, kuri kompensuoja sunaudotą žaliavos vertę, darbo užmokestį ir pan. Jo nuomone, K. Marksas ne tik teoriškai laikė galimu tokį sujungimą, bet pats kaip tik taip skaičiavo bendrą apyvartinio kapitalo, esančio visose judėjimo stadijose, dydį. Tuo esą lengva įsitikinti iš „Kapitalo“ II tomo 15 skirsnio analizės. Vis tik su šia nuomone negalima sutikti. „Kapitalo“ II tomo 15 skirsnyje K. Marksas nagrinėjo apyvartos laiko įtaką avansuojamo kapitalo dydžiui. Paprastumo dėlei čia jis nagrinėjo tik gamybai avansuojamo apyvartinio kapitalo kitimą priklausomai nuo darbo ir cirkuliacijos periodo santykio. Bet iš to negalima daryti išvados, kad K. Marksas teoriškai laikė, jog galimas toks sujungimas. Kaip jau minėjome, jis pasisakė prieš analogiškų pramoninio kapitalo funkcionalinių formų sujungimą, nes priešingu atveju būtų paslėptas kintamojo kapitalo vaidmuo, sukuriant pridėjamąją vertę. Atrodytų, kad pridėdamoji vertė sukuriama ne tik gamybos sferoje, bet ir cirkuliacijos sferoje. Tai leistų užtušuoti darbininkų klasės eksploataciją.

Socializmo sąlygomis yra visiškai kitas visuomeninės gamybos tikslas, pagal kitus dėsnius vyksta gamyba, visuomeninio produkto paskirstymas, mainai bei vartojimas. Darbo jėga nustojo būti preke, likviduotas darbininkų klasės išnaudojimas, išnyko pridėdamosios vertės kategorija ir kt. Dabar nėra jokio pagrindo kalbėti apie neigiamas pasekmes, sujungus gamybinius apyvartinius ir cirkuliacijos fondus į vieningą apyvartinių lėšų ekonominę kategoriją. Priešingai, daugiametis socialistinio ūkininkavimo patyrimas (tiesos kriterijus) patvirtino šios ekonominės kategorijos, išplaukiančios iš ūkiskaitos reikalavimų, būtinumą ir tikslingumą.

Tarybinių ekonomistų tarpe nėra vieningos nuomonės dėl apyvartinių lėšų sudėties. Todėl, pradėdant nagrinėti apyvartinių lėšų kaip ekonominės kategorijos esmę, trumpai paliesime šį klausimą.

Vieni ekonomistai visus mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus priskiria gamybiniams apyvartiniams fondams ir kartu apyvartinėms lėšoms<sup>1</sup>. Pavyzdžiui, N. Šumano nuomone, tai išplaukia iš „jų vertės apyvartos laiko“ ir iš to, kad jie sudaro „žymų lyginamąjį svorį“ (68, p. 5—6). Su šia nuomone negalima sutikti, nes kaip tik iš jų vertės apyvartos laiko išplaukia, kad jų negalima priskirti apyvartiniams fondams. Tam negali turėti įtakos ir žymus jų lyginamasis svoris. Kiti ekonomistai gamybiniams apyvartiniams fondams ir apyvartinėms lėšoms priskiria tik tuos mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus, kurie tarnauja mažiau, negu vienerius metus, arba kurie aptarnauja tik 1 gamybos ciklą (16, p. 48; 26, p. 46). Pagrindinis šių ekonomistų argumentas yra tas, kad K. Marksas, apibūdindamas apyvartos ilgumą kaip pagrindinių priemonių išskyrimo matą, siūlė laikyti metus prigimtinę pagrindinių fondų išskyrimo priemonę. Tačiau šie argumentai neatitinka K. Markso teiginiams. Jis nurodė: „Kaip darbo diena yra natūralus matavimo vienetas darbo jėgos funkcijai, taip

<sup>1</sup> 3, p. 112—113; 4, p. 126; 35, p. 273—274; 38, p. 83; 43, p. 442; 44, p. 351, 362—363; 47, p. 286; 51, p. 291; 53, p. 27; 68, p. 5—6.

metai yra natūralus matavimo vienetas funkcionuojančio kapitalo apyvartoms. Natūrali tokio matavimo vieneto bazė yra ta aplinkybė, kad vidutinėje juostoje, kapitalistinės gamybos tėvynėje, svarbiausieji žemės vaisiai yra metiniai produktai“ (2, p. 133). Vadinasi, K. Marksas kalbėjo apie visą funkcionuojantį kapitalą, o ne tik apie pagrindinį. Be to, jis nesiūlė metus laikyti priemone kapitalui skirstyti į pagrindinį ir apyvartinį. Metus jis ėmė kaip laiką, per kurį būtina apskaičiuoti, kiek visas kapitalas atliko apyvartų. Ir socializmo sąlygomis planinės užduotys nustatomos metams bei suvedami metiniai rezultatai.

Duodamas pagrindinio kapitalo apibrėžimą, K. Marksas rašė: „Pagrindinio ir apyvartinio kapitalo apibrėžtą formą nulemia tik gamybos procese funkcionuojančios kapitalo vertės, arba gamybinio kapitalo, skirtingos apyvartos. Ši apyvartos skirtumą savo ruožtu nulemia skirtingas būdas, kuriuo įvairios gamybinio kapitalo sudėtinės dalys perkelia savo vertę į produktą...“ (2, p. 143). Be to, jis nurodė: „Jei gamybos priemonės, kurios nėra darbo priemonės tikrąją šio žodžio prasme, pvz., pagalbines medžiagas, žaliavas, pusfabrikačius ir t. t., — jei šios gamybos priemonės vertės perkėlimo, todėl ir savo vertės cirkuliavimo būdo atžvilgiu užima tokią pat padėtį, kaip darbo priemonės, tai jos taip pat yra medžiaginis pagrindinio kapitalo reiškėjas, jo egzistavimo forma“ (2, p. 138). Šie teiginiai pilnai taikytini ir socialistinių įmonių gamybiniais fondams. Gamybinių fondų skirstymo į pagrindinius ir apyvartinius fondus kriterijumi turi būti ne tarnavimo laikas vienerius metus, o K. Markso nurodyti pagrindinio kapitalo cirkuliacijos ypatumai. Ir mažaverčius bei greit susidėvinčius daiktus, kurių tarnavimo laikas ilgesnis kaip 1 metai, ir tuos daiktus, kurių tarnavimo laikas trumpesnis kaip 1 metai, negalima priskirti gamybiniais apyvartiniais fondams, nes jų vartojamoji vertė necirkuliuoja, o į sukurtą produktą palaipsniui (per eilę apyvartų) perkeliama tik jų vertė. Gamybiniais apyvartiniais fondams galima priskirti tik tuos mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus, kurie perkelia savo vertę į naujai sukurtą produktą 1 apyvartos metu.

Kiek tai liečia atsargines dalis, tai ekonomistų tarpe taip pat nėra vieningos nuomonės. Vieni jas priskiria gamybiniais apyvartiniais fondams ir apyvartinėms lėšoms (4, p. 126; 35, p. 273—274; 38, p. 83; 47, p. 286; 51, p. 291), kiti nepritaria šiai nuomonei (26, p. 43).

Nagrinėjant šį klausimą, reikėtų vadovautis tais pat K. Markso teiginiais, kaip ir nagrinėjant mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus. Pagal anksčiau nurodytus motyvus neteisinga juos priskirti gamybiniais apyvartiniais fondams. Išimtį sudaro tik tos atsarginės dalys, kurios pilnai perkelia savo vertę į naujai sukurtą produktą per 1 apyvartą.

Siekiant supaprastinti ir palengvinti mažaverčių ir greit susidėvinčių daiktų bei atsarginių dalių apskaitą, planavimą ir finansavimą, visi jie buvo priskirti apyvartinėms lėšoms, nors pagal vertės perkėlimą į sukurtą produktą pagrindinė jų suma priskirtina pagrindiniams gamybiniais fondams. Kaip žinoma, kapitalinių įdėjimų finansavimo tvarka labai sudėtinga. Atsižvelgiant į gausią jų nomenklatūrą, praktiškai būtų neįmanoma jų įjungti į planą ir apiforminti finansavimą. Taip pat būtų labai sudėtinga apskaičiuoti amortizacinius atskaitymus. Kad tokia praktika teisinga, patvirtina jau daugiau kaip 20 metų patyrimas. Todėl jų nereikia išskirti iš apyvartinių lėšų ir atskirai jiems taikyti lengvatines apskaitos, planavimo ir finansavimo sąlygas, kaip siūlo atskiri ekonomistai (13, p. 24—25). Jų atsargų sudarymas iš apyvartinių lėšų negali sutrikdyti normalios apyvartinių lėšų apytakos, nes jų atsargos iš esmės yra pastovios ir apyvartinių lėšų imobilizacija į viršnormatyvines jų atsargas būna retai ir nežymiom sumom. Be to, apyvartinės lėšos nenustoja būti savisto-

via ekonomine kategorija dėl mažaverčių ir greit susidėvinčių daiktų bei atsarginių dalių įjungimo į jų sudėtį.

Tarybinių ekonomistų tarpe taip pat nėra vieningos nuomonės, ar apyvartinės lėšos apima pilną gamybinių apyvartinių ir cirkuliacijos fondų savikainą, ar atskaičius iš jų amortizacinius atskaitymus ir išlaidas darbo užmokesčiui. Dauguma ekonomistų teigia, kad apyvartinės lėšos apima pilną šių fondų savikainą, įskaitant amortizacinius atskaitymus ir išlaidas darbo užmokesčiui. Į tai atsižvelgiama ir praktikoje. Tačiau kai kurie ekonomistai, neatsižvelgdami į socialistinio ūkininkavimo patyrimą, laiko, kad amortizacinius atskaitymus yra neteisinga priskirti apyvartinėms lėšoms (11, p. 73; 12, p. 43—44; 14, p. 5—6; 15, p. 88; 17, p. 151—153; 26, p. 25; 28, p. 13; 38, p. 94). Jie argumentuoja tuo, kad pagrindinių fondų amortizacija yra specifinė jų apyvartos forma, kad ji kompensuoja dalį jų vertės. Be to, kai kurie ekonomistai galvoja, kad, išėmus amortizacinius atskaitymus iš apyvartinių lėšų sudėties, susidarys svarbus nuosavų apyvartinių lėšų, biudžetinių išteklių bei banko kredito ekonomijos rezervas (12, p. 43—44; 26, p. 25). Kai kurie ekonomistai, remdamiesi tuo, kad darbo jėga socializmo sąlygomis nustojo būti preke, laiko neteisėtu reiškiniu priskirti apyvartinėms lėšoms išlaidas darbo užmokesčiui (28, p. 13; 49, p. 356). Pavyzdžiui, I. Larionovas laiko, kad amortizacinius atskaitymus bei išlaidas darbo užmokesčiui priskirti apyvartinėms lėšoms yra neteisinga, nes piniginių lėšų suma, kurią reikia išleisti dėl tos priežasties, kad įplaukų iš produkcijos realizavimo ir atlyginimo išmokėjimo bei amortizacinių atsiskaitymų įnešimo į bankus terminai nesutampa, nėra lygi nebaigtoje gamyboje bei cirkuliacijos fonduose esančiai amortizacinių atskaitymų bei išlaidų darbo užmokesčiui sumai. Praktiškai dauguma įmonių turi pastovius pašyvus. Šios įmonės, jo nuomone, ne tik neavansuoja apyvartinių lėšų darbo užmokesčiui išmokėti, bet dar turi papildomą nuosavų apyvartinių lėšų šaltinį (28, p. 14). Su nurodytais teiginiais negalima sutikti.

Teisūs tie ekonomistai, kurie sako, kad būtina avansuoti apyvartinės lėšas amortizaciniams atskaitymams įnešti į bankus bei darbo užmokesčiui išmokėti, nes įplaukos iš produkcijos realizavimo ir šių išlaidų terminai nesutampa. Pavyzdžiui, amortizaciniai atskaitymai kapitalinei statybai įnešami į bankus kiekvieną dekadą, remiantis nustatytu jų atskaitymų planu. Kiekvieno mėnesio 1 d. nebaigtos gamybos bei nerealizuotos prekinių produkcijos likučiuose yra amortizaciniai atskaitymai, kurie jau įnešti į bankus, bet įmonei dar nekompensuoti, nes nerealizuota produkcija. Analogiška padėtis ir su amortizaciniais atskaitymais kapitaliniam remontui, kurių einamojo mėnesio planinės priskaitymo sumos nukreiptos šio mėnesio planinėms kapitalinio remonto išlaidoms padengti. Įplaukų iš produkcijos realizavimo ir amortizacinių atskaitymų panaudojimo terminų nesutapimui kompensuoti ir avansuojamos apyvartinės lėšos. Mūsų nuomone, negalima sutikti su atskirų ekonomistų pasiūlymais pakeisti amortizacinių atskaitymų įnešimo į bankus tvarką — daryti įnašus, tik gavus įplaukas iš produkcijos realizavimo (26, p. 31). Praktiškai šį pasiūlymą būtų labai sunku įgyvendinti, nes šiuo metu net ir tiesioginiu skaičiavimo metodu neįmanoma tiksliai nustatyti, kiek realizuotos produkcijos savikainoje yra amortizacinių atskaitymų. Be to, pramonės šakose, kuriose ilgas gamybos ciklas, taip pat užtrukus produkcijos realizavimui, nebus pastovaus kapitalinių įdėjimų bei kapitalinio remonto finansavimo šaltinio, ir dėl to gali sutrikti socialistinių įmonių fondų apytaka.

Amortizacinių atskaitymų išskyrimas iš apyvartinių lėšų sudėties negali būti svarbiu apyvartinių lėšų, biudžetinių išteklių bei banko kredito ekonomijos rezervu. Juk šiuo metu kapitalinių įdėjimų bei kapitalinio re-

monto finansavimui numatyta ir ta amortizacinių atskaitymų suma, kuri yra nebaigtoje gamyboje ir nerealizuotos prekinės produkcijos likučiuose, kuriuos tuo atveju įmonė negalės nukreipti nurodytų išlaidų finansavimui. Todėl nesigaus jokios ekonomijos, nes, kokiai sumai bus išlaisvinta apyvartinių lėšų, tiek truks lėšų, numatytų plane kapitalinių įdėjimų bei kapitalinio remonto išlaidų finansavimui. Dėl to šių išlaidų finansavimui reikės skirti papildomų lėšų iš biudžeto arba išduoti banko kreditą.

Analogiška padėtis ir su išlaidomis darbo užmokesčiui. Pavyzdžiui, kiekvieno mėnesio 1 d. nebaigtos gamybos bei nerealizuotos prekinės produkcijos likučiuose yra priskaitytas darbo užmokestis įmonės darbuotojams. Jeigu šis darbo užmokestis būtų išmokamas sekančio mėnesio 1 d., tai visai jo sumai tektų avansuoti apyvartines lėšas, bet darbo užmokestis pagal nustatytą tvarką išmokamas iki sekančio mėnesio 15 d., vadinasi gali prireikti ir gali neprireikti avansuoti šias lėšas. Tačiau praktiškai labai sunku iš anksto nustatyti, kokią apyvartinių lėšų sumą teks avansuoti darbo užmokesčiui, nes tai priklauso nuo daugelio veiksnių, kurių, sudarant planą, neįmanoma nustatyti. Todėl praktiškai apyvartinės lėšos skiriamos padengti visas išlaidas darbo užmokesčiui, kol bus realizuota prekinė produkcija. Tačiau kartais šiam reikalui apyvartinės lėšos gali būti ir nereikalingos. Kad įmonės apyvartoje nebūtų laisvų lėšų, jai planuojami pastovūs pasyvai. Pavyzdžiui, nebaigtos gamybos bei nerealizuotos prekinės produkcijos likučiuose 1970 m. kovo 1 d. yra 15 tūkst. rublių priskaityto darbo užmokesčio. Sakykim, kad darbo užmokesčio išmokėjimo terminas nustatytas sekančio mėnesio 4 d., o įplaukos iš prekinės produkcijos realizavimo bus gautos 1970 m. balandžio 12 d. Pagal veikiančią tvarką įmonei išskiriama 15 tūkst. rublių apyvartinių lėšų 12 dienų. Faktiškai įmonei reikės šių lėšų tik 9 dienoms (nuo balandžio 4 d. iki 12 d.), o nuo balandžio 1 d. iki 4 d. bus nereikalingos. Dėl to įmonei bus nustatytas 3 d. dydžio pastovių pasyvų normatyvas. Tad neteisūs tie ekonomistai, kurie tvirtina, kad įmonės, turinčios pastovius pasyvus pagal darbo užmokestį, neavansuoja apyvartinių lėšų darbo užmokesčiui išmokėti (16, p. 51; 13, p. 14). Nors pavyzdyje įmonei buvo nustatytas 3 d. dydžio pastovių pasyvų normatyvas, faktiškai įmonė avansavo apyvartines lėšas darbo užmokesčiui išmokėti, nes jis buvo išmokėtas balandžio 4 d., o įplaukos iš produkcijos realizavimo gautos tik balandžio 12 dieną. Tokia apyvartinių lėšų organizavimo tvarka pasitvirtino daugiametėje socialistinio ūkininkavimo praktikoje.

Apyvartinių lėšų kaip ekonominės kategorijos apibrėžimo klausimu ekonominėje literatūroje vyksta diskusija. Tačiau ir dabar nėra vieningos nuomonės. Labiausiai priimtina pramonės įmonių apyvartinių lėšų apibrėžimą davė S. Barngolc: „Apyvartinės lėšos yra avansuotos lėšos sudaryti apyvartinių ir cirkuliacijos fondų bei mažaverčių ir greit susidėvinčių daiktų atsargas (pagal jų savikainą, įskaitant amortizacinius atskaitymus), būtinas palaikyti nuolatinį apytakos procesą“ (6, p. 36). Apibrėžime nurodyti pagrindiniai jų bruožai: jos avansuojamos, jos nesunaudojamos, kaip tvirtina kai kurie ekonomistai (9, p. 5), o atlieka nepertraukiamą nuolatinį apytakos procesą. Be to, čia tiksliai nurodyta, kad apyvartinės lėšos apima ne tik šiuos fondus, bet ir mažaverčius bei greit susidėvinčius daiktus pilnąja jų savikaina. Laikydami šį apyvartinių lėšų apibrėžimą labiausiai priimtiniu, mes negalime laikyti jo išsamiau. Pirmiausia, duodant apyvartinių lėšų apibrėžimą, būtina pabrėžti, kad lėšos avansuojamos pinigine forma, nes kai kurie ekonomistai pradine socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos forma laiko gamybinę jų formą. Antra, reikėtų pabrėžti, kad apyvartinės lėšos avansuojamos tik pereinamoms nurodytų fondų atsargoms, o ne visai ketvirčio ar metinei šių fondų ap-

imčiai sudaryti. Trečia, būtina atskirai nurodyti, kad apyvartinės lėšos avansuojamos ir pereinamoms atsarginių dalių atsargoms sudaryti, nes jų negalima priskirti gamybiniais apyvartiniais fondams. Ketvirta, ne visai tikslinga nurodyti, kad apyvartinės lėšos avansuojamos sudaryti cirkuliacijos fondų pereinamoms atsargoms pagal jų savikainą, įskaitant amortizacinius atskaitymus. Juk cirkuliacijos fondai apima ir pinigines lėšas, kurios neturi savikainos. Pramonės įmonių apyvartinių lėšų esmę galima apibrėžti taip: apyvartinės lėšos yra tokios, kurios iš pradžių avansuojamos pinigine forma pereinamoms apyvartinių fondų, taip pat gatavos produkcijos, mažaverčių ir greit susidėvinčių daiktų bei atsarginių dalių atsargoms (pagal jų savikainą, įskaitant išlaidas darbo užmokesčiui ir amortizacinius atskaitymus) bei piniginių lėšų atsargoms sudaryti, kad nenutrūktų apytakos procesas. Labai svarbu teisingai suprasti apyvartinių lėšų esmę, sprendžiant praktinius pramonės įmonių apyvartinių lėšų organizavimo klausimus.

Vertinant apyvartinių lėšų apytaką, nepaprastai svarbu išspręsti kai kuriuos principinius socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos klausimus. Pirmiausia, kokią socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos formą laikyti pradine? Dauguma ekonomistų pradine forma laiko piniginę. Kiti tvirtina, kad šių fondų apytaka prasideda nuo gamybinės formos (4, p. 120—130; 11; 25, p. 355—356; 37, p. 48—51; 38; 40, p. 89). Pagrindinis jų argumentas yra tas, kad įmonė socializmo sąlygomis negali avansuoti lėšų naujos įmonės statybai, kad lėšos šių įmonių statybai yra skiriamos statybos direkcijai, kuri tiek juridškai, tiek ir ekonomiškai iš esmės skiriasi nuo veikiančių įmonių, kad įmonės kolektyvas ne avansuoja lėšas, o jas gauna iš valstybės. Žinoma, statybos direkcija — ne gamybinis vienetas. Ji susijusi su statybos organizavimo bei atsiskaitymų ypatumais Tarybų Sąjungoje. Tačiau tas faktas, kad lėšos skiriamos ne naujai įmonei, o šios įmonės statybos direkcijai, negali turėti lemiamos reikšmės. Pirkėjo vaidmenį galėtų atlikti ir naujos įmonės direktorius, jei nereikėtų atlikti kitų užsakovo funkcijų. Socializmo sąlygomis statybos organizacijų produkcija taip pat turi prekinę formą. Statybos organizacijos naujai pastatytų įmonių nemokamai neatiduoda. Užsakovai už jas turi apmokėti. Tai aiškiai matyti, atsiskaitant už baigtą objektą. Šiam tikslui valstybė skiria lėšas, tačiau jas avansuoja pati statybos direkcija. Ir pats K. Valtuchas pripažįsta, kad, statant naujas įmones, valstybė skiria apyvartines lėšas, kurios avansuojamos žaliavai įsigyti ir pan. Be to, jis pripažįsta, kad, plečiant įmones, apytaka irgi prasideda nuo piniginių lėšų avansavimo (11, p. 52). Ir čia nėra abejonių, kad apytaka prasideda nuo piniginių lėšų. Bet juk ir statant naujas įmones analogiškai avansuojamos ne „asmenišką lėšą“, o gautos iš valstybės.

Vienas iš svarbiausių šių ekonomistų argumentų yra tas, kad socializmo sąlygomis darbuotojai yra betarpiškai sujungti su gamybos priemonėmis, kad nėra darbo jėgos pirkimo-pardavimo rinkoje. Dėl to nebūtina avansuoti pinigų, kad būtų galima sujungti gamintojus su gamybos priemonėmis. Tačiau su tuo sutikti negalima. Kaip žinoma, K. Marksas darbo jėgos sujungimui su gamybos priemonėmis skyrė ypatingą dėmesį. Jis rašė: „Kokios bebūtų gamybos visuomeninės formos, darbininkai ir gamybos priemonės visuomet lieka jos veiksniai. Bet, būdami atskirti vieni nuo kitų, ir vieni ir kitos yra jos veiksniai tik galimybėje. Kad apamai galima būtų gaminti, jie turi susijungti. Tas ypatingas pobūdis ir būdas, kuriuo įvykdomas šis sujungimas, skiria įvairias visuomeninės santvarkos ekonomines epochas“ (2, p. 30).

~ Iš šio K. Markso pasisakymo seka, kad ir socializmo sąlygomis turi būti tam tikras būdas darbo jėgai sujungti su gamybos priemonėmis. Kaip

žinoma, socialistinėje visuomenėje darbo jėga nėra prekė, nes darbo žmonės betarpiškai valdo visas gamybos priemones. Todėl negali būti dviejų klasių, kurių viena parduotų kitai savo darbo jėgą. Tačiau darbas socialistinėje visuomenėje dar netapo pirmuoju visų visuomenės narių gyvenimo poreikiu. Gamybinės jėgos dar nėra pasiekusios tokio aukšto išsivystymo lygio, kuris užtikrintų produktų gausumą, reikalingą betarpiškam paskirstymui pagal poreikius. Dėl to paskirstoma pagal darbą, t. y. priklausomai nuo kiekvieno darbuotojo darbo kiekybės ir kokybės. Darbo užmokestis socialistinėje visuomenėje yra vienas iš svarbiausių ekonominių veiksnių, kuris skatina sąžiningai dirbti bei didinti visuomenės gamybos efektyvumą. Jo įtakoje ugdomas materialinis kiekvieno darbuotojo suinteresuotumas savo darbo rezultatais. Be to, darbo užmokestis yra tas ypatingas būdas, kuriuo darbo jėga sujungiama su gamybos priemonėmis socializmo sąlygomis.

Kai kurie ekonomistai pradinėmis socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos formomis laiko dvi: liaudies ūkio požiūriu — gamybinę, o analizuojant įmonės finansinius santykius — piniginę (26, p. 11; 38, p. 4). Tačiau su tuo negalima sutikti. K. Marksas skyrė individualaus pramoninio kapitalo reprodukciją ir viso visuomeninio kapitalo reprodukciją. Ir socializmo sąlygomis reprodukcija susideda iš atskirų įmonių reprodukcijos. O kadangi įmonė yra pagrindinė liaudies ūkio grandis, tai atskirų įmonių reprodukcija yra visos socialistinės reprodukcijos istorinis ir loginis pagrindas.

Taigi socialistinių pramonės įmonių fondų apytaka vyksta tuo pat nuoseklumu, kaip ir pramoninio kapitalo, o pradinė šių fondų apytakos forma yra piniginė forma.

Nagrinėjant socialistinių pramonės įmonių fondų apytaką, principinę reikšmę turi trijų šių fondų apytakos proceso formų vienybės klausimas. Dauguma ekonomistų šių fondų apytaką suveda į piniginės formos apytakos stadijas ir visiškai nenagrinėja kitų šių fondų apytakos formų. Tačiau toks socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos proceso supratimas yra vienašališkas ir nepilnas, neatskleidžiama jos esmė bei nenutrūkstamumo pagrindas. Tik kai kurie ekonomistai nagrinėja tris socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos formas.

Šiems klausimams K. Marksas skyrė ypatingą reikšmę. Jis rašė: „...tikroji pramoninio kapitalo apytaka savo nenutrūkstamumu yra ne tik cirkuliacijos ir gamybos proceso vienybė, bet ir visų jo trijų apytakų vienybė“ (2, p. 89). „...kiekviena iš šių apytakų sąlygoja viso proceso nenutrūkstamumą: apskritiminis vienos funkcionalinės formos judėjimas sąlygoja apskritiminį kitų judėjimą“ (2, p. 90). Į šiuos metodologinius K. Markso nurodymus reikia atsižvelgti ir nagrinėjant socialistinių įmonių fondų apytaką. Teisūs tie ekonomistai, kurie socialistinių įmonių fondų apytaką laiko kaip trijų šių fondų apytakos formų vienybę.

Tarybinių ekonomistų tarpe taip pat nėra vieningos nuomonės apyvartinių lėšų apytakos klausimu. Dauguma ekonomistų nurodo, kad apyvartinės lėšos atlieka savo apytaką, bet nenurodo jų apytakos ryšio su bendra fondų apytaka ir visiškai nemini apie tris jų apytakos formas<sup>1</sup>. Kiti ekonomistai apsiriboja tik pagrindinių ir apyvartinių gamybinių fondų apytakos ypatumų nagrinėjimu ir visiškai nenagrinėja apyvartinių lėšų apytakos<sup>2</sup>.

Socialistinių pramonės įmonių fondų apytaką galima suskirstyti į du procesus: pagrindinių gamybinių fondų ir apyvartinių lėšų apytaką, t. y.

<sup>1</sup> 10, p. 21—22; 16, p. 122—123; 23, p. 8; 24, p. 280—281; 35, p. 275; 55, p. 90—91; 57, p. 6—7; 60, p. 3—4; 61, p. 21—23; 63, p. 5—6; 65, p. 48—49; 66, p. 133; 68, p. 19—20.

<sup>2</sup> 29, p. 110; 33, p. 19—22; 37, p. 79; 38, p. 69; 44, p. 351—361.

iš esmės laikome, kad yra dvi apytakos, kurios, be bendrų dėsningumų, turi ir savo ypatumus. Tačiau šias apytakas galime išskirti tik vertiniu požiūriu ir negalime išskirti vartojamosios vertės požiūriu (natūroje).

Apyvartinių lėšų apytaka, palyginus ją su pagrindinių gamybių fondų apytaka, turi šiuos pagrindinius ypatumus. Pirmą, statant naujas įmones, pirmiausia avansuojamos lėšos į pagrindinius gamybinius fondus. Apyvartinės lėšos pradeda savo apytaką iš esmės tada, kai avansuotos lėšos pagrindiniams gamybiniams fondams įgauna gamybinę formą, t. y. praeina pirmą apytakos stadiją. Antra, jei avansuotos lėšos pagrindiniams gamybiniams fondams pirmąją apytakos fazę praeina 100% iš karto ir įsilieja į gamybos procesą pilnai, tai į prekinę ir piniginę formas pereina palaipsniui per visą savo funkcionavimo laikotarpį. Be to, apytaką praeina tik jų vertė, o vartojamoji vertė necirkuliuoja. Tuo tarpu apyvartinės lėšos kiekvieną savo apytakos stadiją bei formą praeina 100% per 1 apytaką<sup>1</sup>. Kol pagrindiniai gamybiniai fondai padaro vieną, apyvartinės lėšos padaro daugiau apytakų. Trečia, jei perkeltos į naujai sukurtą produktą pagrindinių fondų vertės apytakos vyksta lygiagrečiai su apyvartinių lėšų apytaka, tai, pasibaigus apytakai, ši pagrindinių fondų vertė nepatenka į naują apytakos procesą kartu su apyvartinėmis lėšomis. Į naują apytakos procesą ji patenka, tik pasibaigus pagrindinių fondų apytakai. Be to, pagrindinių fondų atstatymas vyksta iš karto arba stambiomis sumomis, tuo tarpu jų vertės perkėlimas į naujai sukurtą produktą vyksta palaipsniui. Ketvirta, nors pagrindinių gamybinių fondų ir apyvartinių lėšų apytakos yra tampriai susijusios ir priklausomos viena nuo kitos, bet socializmo sąlygomis vertiniu požiūriu jos viena nuo kitos atskirtos. Apyvartinės lėšos negali būti avansuotos pagrindiniams gamybiniams fondams ir, atvirkščiai, lėšos, skirtos kapitaliniams įdėjimams, negali būti panaudotos apyvartinėms lėšoms<sup>2</sup>.

Pramonės įmonių apyvartinės lėšos, kaip ir visi socialistinių pramonės įmonių fondai, atlieka nuolatinį apytakos procesą. Jų apytaka taip pat prasideda nuo piniginės formos. Pirmoje apytakos stadijoje įmonė iš jai skirtų piniginių lėšų sudaro pereinamas gamybinės bei nebaigtos gamybos atsargas, taip pat avansuoja būtinas lėšas darbo užmokesčiui išmokėti. Todėl apyvartinės lėšos iš piniginės formos pereina į gamybinę formą. Antroje apytakos stadijoje apyvartinės lėšos pereina iš gamybinės formos į prekinę. Jos būna gamybos sferoje, kur sukuriama nauja vertė. Trečioje apytakos stadijoje apyvartinės lėšos pereina iš prekinės formos vėl į piniginę formą. Dabar jos vėl būna cirkuliacijos sferoje. Kartu baigiasi ir apyvartinių lėšų apytakos procesas. Apytaka prasideda vėl iš naujo.

Vadinasi, apyvartinės lėšos savo apytakos procese praeina tris stadijas ir būna trijų formų. Tačiau yra ir kitokių nuomonių. Kai kurie ekonomistai (55, p. 90—91; 61, p. 21—23; 63, p. 7) mano, kad apyvartinės lėšos praeina keturias stadijas ir įgauna 4 formas: piniginę, gamybinių atsargų, nebaigtos gamybos ir gatavos produkcijos, o dar kiti (60, p. 3—4) nurodo, kad apyvartinės lėšos įgauna piniginę, prekinę, gamybinę ir prekinę formas. Tačiau su tuo sutikti negalima. Kaip jau nurodėme anksčiau, apyvartinės lėšos praeina tas pačias stadijas kaip ir visi pramonės įmonių fondai savo apytakos procese. Todėl apyvartinių lėšų apytaką galima išskirti tik vertiniu požiūriu. Savistovios apyvartinių lėšų apytakos natūrinis požiūris nėra. Dėl to negalima išvesti kitų stadijų.

<sup>1</sup> Išskyrus mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus bei atsargines dalis.

<sup>2</sup> Išskyrus mažaverčius ir greit susidėvinčius daiktus bei atsargines dalis, kurie, statant naujas įmones, išimtiniais atvejais gali būti įsigyti iš kapitalinei statybai skirtų lėšų.



Nepertraukiamai apyvartinių lėšų apytakai reikia, kad jos vienu ir tuo pat metu būtų trijose savo funkcinėse formose. Jos kiekviena atlieka savo apytaką. Vienu ir tuo pat metu apyvartinės lėšos pereina iš piniginės formos į gamybinę, iš gamybinės — į prekinę ir iš prekinės — į piniginę. Tik esant apyvartinių lėšų apytakos trijų formų vienybei, galima nepertraukiamai jų apytaka. Šių apyvartinių lėšų apytakos formų išreiškimo formulės analogiškos socialistinių pramonės įmonių fondų apytakos trijų formų išreiškimo formulėms.

Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko  
universitetas  
Finansų-kredito katedra

Redakcinei kolegijai įteikta  
1969 m. gruodžio mėn.

#### LITERATURA IR ŠALTINIAI

1. K. Marksas, Kapitalas, t. I, Vilnius, 1957.
2. K. Marksas, Kapitalas, t. II, Vilnius, 1958.
3. Д. А. Аллахвердян, Финансовое планирование в СССР, М., 1966.
4. А. Аракелян, Фонды социалистических предприятий и их оборот. «Вопросы экономики», 1960, № 9.
5. П. Д. Арсов, Оборотные средства и кредитование тяжелой промышленности. Автореферат кандидатской диссертации, М., 1967.
6. С. Б. Барнгольц, Оборотные средства промышленности СССР, М., 1965.
7. «Беседы по политической экономии социализма. Для системы партийной учебы», М., 1968.
8. А. М. Бирман, Планирование оборотных средств, М., 1950.
9. А. Бородавкин, Анализ использования оборотных средств предприятия, М., 1963.
10. П. С. Бычков, Оборотные средства социалистических промышленных предприятий, М., 1966.
11. К. К. Вальгух, Кругооборот и оборот фондов предприятий, М., 1964.
12. С. Вергун, И. Шифрин, О нормировании оборотных средств промышленных предприятий. «Деньги и кредит», 1960, № 1.
13. И. А. Визбарас, Оборотные средства станкостроительных предприятий и кредит Госбанка (на основе данных станкостроительных предприятий Литовской ССР). Кандидатская диссертация, Вильнюс, 1969.
14. И. Визбарас, Оборотные средства станкостроительных предприятий и кредит Госбанка (на основе данных станкостроительных предприятий Литовской ССР). Автореферат кандидатской диссертации, Вильнюс, 1969.
15. Б. Губин, Некоторые вопросы оборота средств промышленного предприятия. «Плановое хозяйство», 1967, № 4.
16. А. А. Девина, Оборотные средства текстильной промышленности. Кандидатская диссертация, М., 1966.
17. Б. Егиазарян, О методах определения оборачиваемости оборотных средств производственных предприятий. «Вопросы экономики», 1959, № 7.
18. П. Н. Жевтяк, Финансы промышленного предприятия. (Некоторые вопросы теории, планирования и организации), М., 1963.
19. П. Жевтяк, И. Зеличенко, Р. Шейнман, Нормирование оборотных средств в тяжелой промышленности. Под ред. П. Жевтяка, М., 1968.
20. В. В. Забродина, Финансы промышленности, М., 1964.
21. З. С. Каценеленбаум, Нормирование оборотных средств в машиностроении, М., 1950.
22. Р. В. Корнеева, Оборотные средства машиностроительной промышленности и роль кредита в их организации. Автореферат кандидатской диссертации, М., 1958.
23. В. Н. Кошель, Оборотные средства в новых условиях работы промышленности, Харьков, 1968.
24. «Курс лекций по политической экономии. Коммунистический способ производства», Л., 1963.
25. «Курс политической экономии». Т. 2. Социализм, М., 1963.
26. Н. А. Кутявина, Некоторые вопросы формирования и повышения эффективности использования оборотных средств в промышленности. Кандидатская диссертация, Л., 1968.
27. Н. А. Кутявина, Некоторые вопросы формирования и повышения эффективности использования оборотных средств в промышленности. Автореферат кандидатской диссертации, Л., 1968.

28. И. К. Ларионов, Кругооборот фондов предприятия и роль оборотных средств в его организации. (Вопросы методологии на материалах отраслей группы «Б»). Автореферат кандидатской диссертации, М., 1967.
29. С. А. Ленская, Кругооборот и оборот общественных фондов в СССР, М., 1967.
30. С. Ленская, О кругообороте социалистических производственных фондов. «Вопросы экономики», 1966, № 3.
31. Л. А. Леонтьев, Начальный курс политической экономии, Второе издание, М., 1962.
32. В. Лопаткин, Г. Харахашьян, П. Хлебников, Политическая экономия, М., 1963.
33. А. А. Миронова, Хозяйственный расчет. Оборот фондов. Цена, прибыль, плата за фонды, Воронеж, 1967.
34. Е. А. Мительман, Финансирование и кредитование промышленности, М., 1964.
35. П. Никитин, Политическая экономия, М., 1959.
36. К. В. Островитянов и др. Политическая экономия, М., 1958.
37. П. М. Павлов, Е. Д. Качанов, Социалистическое воспроизводство на современном этапе, М., 1963.
38. П. М. Павлов, Оборот средств предприятия (закономерности и методы расчета). Под ред. А. М. Александрова, М., 1967.
39. П. Павлов, Основные и оборотные фонды. «Экономическая газета», 1965, № 10.
40. П. Павлов, Снашивание и амортизация основных фондов, М., 1957.
41. Ю. К. Петров, Нормирование и использование оборотных средств в машиностроении, М., 1963.
42. «Политическая экономия», М., 1954.
43. «Политическая экономия». Под ред. И. С. Голубничего и Г. Г. Обезьянина, М., 1963.
44. «Политическая экономия. Коммунистический способ производства. Учебник». Второе издание, М., 1963.
45. «Политическая экономия социализма», М., 1960.
46. «Политическая экономия социализма». Под ред. К. Н. Шафиева, М., 1960.
47. «Политическая экономия социализма. Курс лекций», М., 1963.
48. «Политическая экономия». Социализм — первая фаза коммунистического способа производства, М., 1968.
49. «Политическая экономия социализма. Учебник». Под ред. М. С. Атлас и др., М., 1962.
50. «Политическая экономия. Учебник». Четвертое издание, М., 1962.
51. «Политическая экономия. Учебник для школ основ марксизма-ленинизма», М., 1968.
52. С. Г. Проданец, И. С. Сусский, Хозяйственный расчет. Кругооборот и оборот фондов. (Учебно-методическое пособие), М., 1968.
53. Л. Ротштейн, Оборотные средства в совнархозах (организация и планирование), М., 1961.
54. Я. Рубинштейн, Очерки развития советского кредита, М., 1958.
55. П. И. Савичев, Анализ финансового положения промышленного предприятия, М., 1966.
56. И. Сеславинский, Оборотные средства промышленных предприятий, М., 1961.
57. М. И. Солопенко, Оборотные средства в новых условиях планирования и экономического стимулирования, Киев, 1968.
58. «Социалистический способ производства». Выпуск 3. Фонды социалистических предприятий и образование чистого дохода в социалистическом хозяйстве, М., 1964.
59. С. В. Тарасов, Оборотные средства предприятий химической промышленности и кредит Госбанка СССР. Кандидатская диссертация, М., 1967.
60. И. Т. Тимошенко, Л. Б. Зайдман, Пути улучшения использования оборотных средств. В книге: «Вопросы учета и экономического анализа в промышленности Молдавской ССР», Кишинев, 1965.
61. Ю. Трунов, Фонды предприятий. Их кругооборот и оборот, «Экономическая газета», 1969, № 8.
62. И. А. Усатов, Хозяйственный расчет и контроль рублем в промышленности, М., 1968.
63. М. М. Усоскин, Организация и планирование кредита. Четвертое издание, М., 1967.
64. «Финансирование и кредитование предприятий легкой промышленности», М., 1968.
65. «Финансы предприятий и отраслей народного хозяйства». Коллектив авторов под руководством Н. Г. Сычева, М., 1967.
66. «Финансы промышленности». Коллектив авторов под руководством М. А. Песселя, М., 1968.
67. В. А. Шевелев, Оборотные средства и анализ их использования, М., 1968.
68. Н. С. Шумов, Оборотные средства промышленных предприятий в новых условиях хозяйствования, М., 1968.
69. «Экономика социалистической промышленности», М., 1957.

## НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ И КРУГООБОРОТА ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

А. МИКУЛИС

### Резюме

В нашей экономической литературе значительное место уделяется вопросам оборотных средств. Однако осуществляемая хозяйственная реформа требует более глубокого теоретического исследования сущности экономических категорий и, в частности, оборотных средств. Кроме того, за последние годы усилились расхождения во взглядах советских экономистов по важнейшим вопросам теории оборотных средств — на самое сущность и кругооборот этих средств. Более того, некоторые экономисты, не учитывая опыт социалистического хозяйствования, отрицают оборотные средства как экономическую категорию. В связи с этим в данной статье и рассматриваются указанные вопросы.

Экономисты, отрицающие оборотные средства как экономическую категорию, исходят из того, что К. Маркс не допускал объединения оборотного капитала и капитала обращения в единую экономическую категорию. Однако это было связано с тем, что объединение указанных частей капитала привело бы к скрытию роли оборотного капитала (и в первую очередь переменного капитала) в создании прибавочной стоимости и затушевыванию эксплуатации рабочего класса. При объединении указанных форм капитала неизбежно возникало бы ложное впечатление, что стоимость, в том числе и прибавочная, создается как в сфере производства, так и в сфере обращения. В условиях же социализма действует принципиально иная цель общественного производства, совершенно другие законы управляют производством, распределением, обменом и потреблением общественного продукта. При социализме рабочая сила перестала быть товаром, ликвидирована эксплуатация рабочего класса, исчезла категория прибавочной стоимости и пр. Сейчас нет никаких оснований говорить об отрицательных последствиях объединения оборотных производственных фондов и фондов обращения в единую экономическую категорию оборотных средств. Наоборот, многолетний опыт социалистического хозяйствования (критерий истины) подтверждает необходимость и целесообразность такой экономической категории, вытекающей из требований хозяйственного расчета.

Среди советских экономистов нет единого мнения о составе оборотных средств. В результате исследования этого вопроса автор пришел к выводу, что в состав оборотных средств необходимо включить и амортизационные отчисления, а также затраты на заработную плату. Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы, а также запасные части, стоимость которых не переносится на продукт в течение одного кругооборота, неправомерно включать в состав оборотных производственных фондов. Однако, несмотря на то, что основная их сумма по характеру перенесения стоимости на продукт относится к основным фондам, все эти предметы целесообразно включить в состав оборотных средств в основном для того, чтобы упростить и облегчить порядок их учета, планирования и финансирования. Как известно, порядок финансирования капитальных вложений очень сложный. Учитывая многочисленную их номенклатуру было бы невозможно включить их в план и амортизировать финансирование. Также было бы очень сложно начислять и амортизационные отчисления. Использование оборотных средств на создание их запасов не может нарушить нормальный кругооборот оборотных средств, так как

их запасы в основном устойчивые величины и иммобилизация указанных средств в сверхнормативные их запасы — редкое явление и лишь на незначительные суммы. Правомерность такой практики подтверждена почти двадцатилетним опытом.

Вопрос о сущности оборотных средств является предметом длительной дискуссии в нашей экономической литературе, однако и в настоящее время среди советских экономистов нет единого мнения по этому вопросу. Автор считает, что сущность оборотных средств промышленных предприятий можно определить следующим образом: оборотные средства — это средства, первоначально авансируемые в денежной форме для формирования переходящих запасов (в пределах их себестоимости, включающей затраты на заработную плату и амортизационные отчисления) оборотных фондов, готовой продукции, малоценных и быстроизнашивающихся предметов и запасных частей, а также на образование запасов денежных средств, необходимых для поддержания непрерывности кругооборота.

В кругообороте фондов социалистических промышленных предприятий, по мнению автора, происходят два процесса: процесс кругооборота основных производственных фондов и процесс кругооборота оборотных средств, то есть по существу автор признает наличие двух кругооборотов: кругооборота основных производственных фондов и кругооборота оборотных средств. Вместе с тем следует иметь в виду, что это выделение возможно лишь в стоимостном аспекте и невозможно с точки зрения потребительной стоимости.

По потребительной стоимости (в натуре) существует лишь один кругооборот. Это движение происходит параллельно и внешне не различается. Различие существует лишь с точки зрения стоимости.

Кругооборот оборотных средств промышленных предприятий, по сравнению с кругооборотом основных производственных фондов, имеет следующие основные специфические особенности. Во-первых, при строительстве новых предприятий сначала авансируются средства в основные производственные фонды. Оборотные средства начинают свой кругооборот лишь тогда, когда средства, авансированные в основные производственные фонды, проходят первую фазу кругооборота и принимают производительную форму. Во-вторых, если средства, авансированные в основные производственные фонды, первую фазу своего кругооборота проходят сразу на 100% и входят в сферу производства полностью, то они свою стоимость с производительной формы переносят на созданную продукцию и переходят в товарную и денежную формы лишь частями в течение всего периода их функционирования. Кроме того, основные производственные фонды не обращаются в своей потребительной форме. В то же время оборотные средства каждую стадию кругооборота в основном проходят полностью в течение одного кругооборота<sup>1</sup>. За то время, пока основные производственные фонды совершают один кругооборот, оборотные средства совершают множество кругооборотов. В-третьих, если движение перенесенной стоимости основных производственных фондов происходит параллельно с оборотными средствами, то по окончании кругооборота эта стоимость вместе с оборотными средствами не входит в новый кругооборот. Она вновь входит в кругооборот лишь по окончании кругооборота основных производственных фондов. При этом восстановление потребленных основных производственных фондов происходит сразу в более или менее крупных размерах, в то время как перенесение

---

<sup>1</sup> За исключением малоценных и быстроизнашивающихся предметов и запасных частей.

стоимости происходит постепенно. В-четвертых, хотя кругообороты основных производственных фондов и оборотных средств тесно связаны и взаимозависимы, кругооборот основных производственных фондов в условиях социализма отграничен от кругооборота оборотных средств. Оборотные средства не могут быть авансированы в основные производственные фонды и наоборот, средства, предназначенные на финансирование капитальных вложений, не могут быть авансированы в оборотные средства.

Оборотные средства промышленных предприятий как и их фонды в процессе своего кругооборота проходят три стадии и принимают три функциональные формы: денежную, производительную и товарную. Их кругооборот начинается также с денежной формы. Оборотные средства в одно и то же время находятся в 3-х указанных функциональных формах, каждая из которых совершает свой кругооборот. Только в единстве всех трех этих форм реализуется непрерывность кругооборота оборотных средств социалистических промышленных предприятий. Формулы изображения указанных форм кругооборота оборотных средств аналогичны формулам изображения 3-х форм кругооборота фондов социалистических промышленных предприятий.